

sa znanstvenim aparatom ali lijepim i dobrim stilom. Vrlo je čitljivo, kao da je pisano esejistički.

Ilustracije, a to su u knjizi Mirele Slukan Altić slike geografskih karata i katastarskih izvora (nacrti, mapa, izvoda, detalja i sl.) ispravno su oblikovane. U ovoj knjizi to zapravo u klasičnom smislu i nisu samo ilustracije nego su i po izboru karata i po njihovom sadržaju sastavni dio osnovnog izlaganja odnosno sadržaja knjige.

Te su slike u knjizi izvrsno opisane i svaka je slika uz to potpisana legendom. Potpisi ispod slika (legende) vrlo su karakteristične, puno govore i s malo riječi i odaju autoricu kao vrsnog poznavatelja kartografije kao historijskih izvora i izvrsnu stilisticu. Upravo ove ilustracije tj. gotovo 90 slika od čega većina u boji daju dodatnu i posebnu vrijednost knjizi, te knjigu čine još privlačnijom i zanimljivijom kako stručnjacima tako i širokoj čitalačkoj publici.

Knjiga *POVIJESNA GEOGRAFIJA RIJEKE KRKE* pisana je vrlo sistematično, a odabir karata u kojima se zrcali rijeka Krka i krajevi te naselja u njenom porječju, od prvih kartiranja do 20. stoljeća još i više podiže njenu kvalitetu. *Preko 80 karata od čega većina u boji*, objašnjenih legendama/nazivima potpisanim koncizno ispod njih gotovo poetskim govorom a opet tako nedvosmislena i precizna značenja zajedno svjedoči o izvrsnosti predmeta knjige i izvrsnosti autorice te knjige. Izlaganje opisuje te rijeke čudesne ljepote i privlačnosti, izvanredne raskoši u siromaštvu i bezvodnosti krša, velike snage i pitomosti njenih voda, krajolika i pejzaža, njenih kanjona i zaravni, pripadajućih brda i polja, naselja i iznošenje tipologije ruralnih naselja u porječju Krke, tvrđava i gradova na njenim obalama i obalama njenih pritoka, uteme-

ljeno je u poznavanju geografskih karata i katastarskih mapa kao i u stotinjak jedinica znanstvene i stručne literature. Ovo djelo predstavlja nov i poseban doprinos takvoj literaturi, posebice povijesnoj geografiji.

Knjiga će biti korisna studentima povijesti, geografije, sociologije i drugih humanističkih i društvenih disciplina, širokom krugu ljubitelja kraške ljepotice Krke i okolnih krajeva od Dinare do mora te šibenskog arhipelaga, a zanimljiva je svakako i mnogim posjetiteljima rijeke Krke i Nacionalnog parka Krka.

Šime Pilić

Valerie Gunter & Steve Kroll-Smith
VOLATILE PLACES
A Sociology of Communities and Environmental Controversies
Pine Forge Press, Sage Publications,
Thousand Oaks, London, New Delhi,
2007., 241 str.

Kao što ljudi mijenjaju okoliše tako i okoliši mijenjaju ljude. Efekti ove veze najčešće se pojavljuju u susjedstvima, selima, gradovima – lokalitetima koje nazivamo zajednicama. Socijalni aranžmani nazvani zajednicom supstancijalni su dio interesa i proučavanja sociologije okoliša. To dokazuju i stotine empirijskih studija posvećenih efektima okolišnih promjena na anatomiju zajednica. Međutim, usprkos tome, autori tvrde kako ne postoje knjige koje su fokusirane na interferencije ljudi, okoliša i zajednica (ix). Knjiga *Volatile Places – A Sociology of Communities and Environmental*

Controversies, sociologinje i profesorice na Sveučilištu u New Orleansu Valerie Gunter i sociologa, nekad predavača na Sveučilištu u New Orleansu, a danas predstojnika Odsjeka za sociologiju na Sveučilištu Sjeverne Karoline, Stevea Kroll-Smitha, bavi se upravo tom temom. Kao što liječnik treba dubinsko znanje o endokrinom, kardiovaskularnom ili središnjem nervnom sustavu prije nego što oboljeloj osobi postavi dijagnozu, socijalni znanstvenici i ostali trebaju dubinsko znanje o lokalnoj zajednici prije nego što krenu u analizu lokalnih konflikata. Obzirom da je Valerie Gunter preživjela orkan Katrinu i svjedočila njenim, po New Orleans pogubnim konzekvencama, definitivno se može složiti s konstatacijom Kai Eriksona da je svaka okolišna katastrofa „unikatna privatna tragedija“ (39). Njezinim iskustvom knjiga dobiva vrijednu dimenziju osobnog iskustva u dramatičnim situacijama interferencije zajednice i okoliša. O katastrofi u New Orleansu autori su progovorili u *Postscriptu* ove knjige.

U *Predgovoru* Gunter i Kroll-Smith ističu kako je cilj knjige ponuditi analitički vodič za istraživanje zajednice i okolišnih kontroverzi. Početna konstatacije jest da su „okolišna pitanja gotovo uvijek osporavana i vjerojatno transformiraju zajednice u nepostojana mjesta“ (ix). Koristeći fragmente nekoliko studija slučajeva povezanih s određenim temama, autori su razvili niz ideja i orijentacija koje se uvijek pojavljuju kada okoliši postanu problemi zajednica. Slikovito uspoređujući knjigu s kartom nacionalnog parka, Gunter i Kroll-Smith ističu da je njezin cilj sprječavanje osjećaja bespomoćnosti koji se javljaju zbog lutanja i gubljenja prilikom istraživanja te sugeriranje točki, odnosno mjesta na stazi na kojima se treba zaustaviti i dobro

ih pogledati. Kao karta lokalnih okolišnih kontroverzi, ova knjiga pomaže da se sprječe ili saniraju konfuzije koje izrastaju iz kompleksnosti okolišnih nevolja i konflikata u zajednici. Svako poglavlje poziva na analizu i istraživanje određenog skupa problema koji oblikuju i/ili su oblikovani socijalnim i okolišnim konfliktom. Autori pri tom ističu inherentna ograničenja svakog uvida, koncepta, teorije ili točke gledišta što, s jedne strane, poziva na dodavanje, modificiranje, inovaciju ili odbacivanje, a s druge strane, ističe se pluralističnost sociološkog istraživanja. Poglavlja u knjizi slijede ključnu dinamiku, odnosno faktore koji mogu utjecati na porijeklo, prirodu, procese, produkte pojedinog konflikta, pri čemu materijali iz niza studija slučajeva služe kao vrijedne ilustracije.

Prvo poglavlje *When Environments and Communities Collide* svojevrsni je uvod i kartografiranje knjige. Fokus na ljudsku zajednicu i okolišni konflikt ukazuje da je riječ o dva kompleksna i međupovezana procesa pri čemu se na umu imaju globalne okolišne promjene i kraj prirode. U tom su se smislu propitivali odnosi između globalnog i lokalnog te biocentrizma i antropocentrizma. Gunter i Smith-Kroll razlikuju tri vrste okolišnih konflikata: *sporove oko konzervacije* (očuvanja) (*conservancy dispute*) – (1) borbe oko definiranja i zaštite prirodnih područja, životinjskih vrsta ili određenih artefakata koje su izradili ljudi (na primjer, povijesne građevine); (2) *sporove oko posjeda* (*siting dispute*) – suprotstavljanja određenim prijedlozima uporabe zemlje, odnosno određenog zemljišta; (3) *sporove oko izloženosti* (*exposure dispute*) – borbe protiv izloženosti opasnostima i rizicima koji već egzistiraju na lokalitetu i ugrožavaju zdravlje (10).

U drugom se poglavlju *The Presence of the Past* propituje prisustvo prošlosti u recen-tnim okolišnim konfliktima. Naime, lokalni se okolišni konflikti ne pojavljuju u socio-povijesnom vakuumu. Ideju povijesti autori iznose kroz tri koncepcije prošlosti: povijesti kao tradicije; povijesti kao glasnika te, na koncu, povijesti kao invencije. Te tri dimenzije povijesti autori ilustriraju slučajevima indijanskog plemena Yavapai, doline Owens i prolijevanja ulja u Guadalupe Dunes. Ljudi koji naseljavaju određeni lokalitet posjeduju specifičan tip dugotrajnih odnosa sa svojim okolišem – od relativne indiferencije i zanemarivanja do estetskog uživanja u ljepotama lokalne prirode i uporabe lokalnih prirodnih resursa. Krajolici i resursi povezani su s dugotrajnim tradicijama i običajima zajednice te kolektivnim identitetima. Stoga je, zaključuju autori „prijetnja integritetu lokalna okoliša prijetnja srcu i duši ljudi koji naseljavaju okoliš“ (29). Zajednice su matrice socijalnih odnosa, stilova, običaja od kojih su neki dugotrajni. Neke su lokalne norme ekspresija solidarnosti i konflikta, uočljive su tradicije grupne formacije i kolektivne akcije te zajedničko razumijevanje onih koji su članovi zajednice i onih koji to nisu. Te norme, razumijevanja i tradicije utječu na oblikovanje i vođenje misli i akcija. Međutim, ponekad participant konfliktu izumljuju nove povijesti, koje nude nove interpretacije prošlih događaja, ignorirajući neke prošle događaje. Te invencije imaju svoje strateške razloge – mobilizaciju podrške i opravdanje određenih akcija. Uvođenjem povijesne dimenziju u proučavanje lokalnih okolišnih konfliktata autori više pažnje pridaju uvažavanju i zamjećivanju prisustva (i djelovanja) prošlosti u osobnim životima i životu zajednice.

Lokalni okolišni konflikti vode članove određene zajednice u ekstenzivnu i dugotrajnu interkaciju s mnogim moćnim socijalnim organizacijama (korporacije, vladine agencije) One su ponekad protivnici, a ponekad igraju ulogu pomagača. Tijekom tih kontakata lokalni stanovnici mogu spoznati da se moćni akteri ne ponašaju uvijek u skladu s njihovim očekivanjima, što je i središnja tema poglavlja *Trust and Betrayal*. Umjesto da zaštite njihovo zdravlje i blagostanje te uklone izvore zagađenja, moćnim su socijalnim akterima važniji porezi, profit i lokalna ekonomija. Gunter i Kroll-Smith ne propituju samo intencije tih moćnih socijalnih aktera, već i percepciju njihova djelovanja od strane lokalnih stanovnika i drugih aktera u konfliktu. Stoga uvode termin unaprijed promišljena izdaja (*premeditated betrayal*) kojim opisuju slučajeve u kojima su moćni socijalni akteri intencionalno bivali dvojni i obmanjivali javnost (slučaj Cornhusker Army Ammunition Plant, CAAP). Korištenjem konfliktne teorije i političke ekonomije, autori ilustriraju kako su poticaji prema sebičnim, varljivim i zločinačkim aktima duboko usađeni u postojeće socijalne aranžmane. Međutim, optužbe za izdaju mogu se pojaviti i u slučajevima kad kod predstavnika moćnih organizacija nema namjere prijekora, nego oni, naprotiv, pokušavaju biti od pomoći. Takve su slučajeve Gunter i Kroll-Smith nazvali strukturalnom izdajom, a ilustrirali su ih na primjeru Love Canala, pri čemu su koristili organizacijsku teoriju kako bi objasnili zašto birokracija može odgovarati na okolišne konflikte i krize na neefikasan način – što lokalni stanovnici mogu tumačiti kao namjernu izdaju njihovih interesa. Konceptom dvosmislene izdaje (*equivocal betrayal*) opisuju se situacije u kojima se

intencije moćnih socijalnih aktera teško mogu empirijski dokumentirati i izložiti organizacijski i politički motiviranim objašnjenjima.

Problemi okoliša i zajednica neminovno su povezani s jezikom ekspertize. O problemima znanja raspravlja se u poglavlju *The Problem of Uncertain Knowledge*. Sporovi o znanju neizbježan su sastojak lokalnih okolišnih konflikata. Jedan od njihovih izvora je u problemima vezanim uz pokušaje predviđanja budućnosti (na primjer, slučaj zaštite sjeverne šarene sove). Oспорavanja pobijanog znanja formiraju se ili vertikalno – znanje lokalnih stanovnika o njihovu okolišu suprotstavlja se znanju eksperata (slučaj uzgoja ovaca u Velikoj Britaniji) ili horizontalno, kao međusobna neslaganja lokalnih stanovnika glede brige oko lokalna okoliša i njegova zagađenja (slučaj projekta „Chicago Wilderness“).

Pravednost oblikuje ključne teme koje nisu vezane samo uz produkte pojedinih konflikata već su povezano sa širim povijesnim obrascima nepravde. Upravo iz tih razloga pravednosti je posvećeno poglavlje *Perceptions of Fairness*. Pravednost je povezana s troškovima i beneficijama (slučaj uporabe zemlje na otoku Wye), vrijednostima (slučaj bijele čaplje u Conwayu, Arkansas) i moralnim okvirima – shemama interpretacije koje kroz posebnu uporabu normativna i etičkog jezika omogućavaju ili priječe akciju. Međutim, pravednost je u temelju sporno pitanje jer su po sebi osporavane već i same vrijednosti. Vrijednosti i percepcije nepravde često izazivaju snažne emocije koje su intencionalno raspaljivane – kao dio opozicijske mobilizirajuće strategije (slučaj proljevanja ulja na Aljasci). Gunter i Kroll-Smith, dakle, povezuju okolišne kontroverze sa sociologijom emocija.

Upravo su opozicijske aktivnosti – lokalni okolišni aktivizam, organiziranje protesta, korištenje lokalnih medija, etabliranje veza s nacionalnim i regionalnim organizacijama – tema poglavlja pod nazivom *Oppositional Activity and Social Capital*. Cilj opozicijskih aktivnosti je izraziti agende i prigovore koji se odnose na sporne lokalne probleme. Kroz njih se *grassroots* aktivnosti umrežuju sa saveznicima i konfrontiraju s „neprijateljima“. Obzirom da imaju nevjerojatne implikacije na socijalni kapital, Gunter i Smith-Kroll propituju načine kojima opozicijske aktivnosti – intendirano i neintendirano – grade ili erodiraju socijalni kapital. Teorije socijalnog kapitala prave distinkciju između *povezujućeg* kapitala (*bonding capital*), koji operira na lokalnom i horizontalnom planu povezujući susjede i rezidente, te *premošćujućeg* kapitala (*bridging capital*), koji povezuje lokalne rezidente i vanjske grupe. Nebrojani su načini kojima opozicijske aktivnosti mogu graditi i razgrađivati socijalni kapital, što autori pokazuju na tri primjera: simultano građenje povezujućeg i premošćujućeg kapitala (na primjer, neslaganja radnika i BASF-a u Geismaru, Louisiana); izgradnja povezujućeg kapitala u odsustvu premošćujućeg kapitala (na primjer, borba protiv nuklearnog otpada u okrugu Allegany) te simultano građenje i erodiranje povezujućeg kapitala (na primjer, toksično zagađenje vode u Ledgeru, New Jersey).

U sociologiji okoliša moguće je prepoznati svojevrstni treći stalež što obuhvaća socijalne znanstvenike koji misle da je u istraživanje socijalnog života potrebno uključiti i propitivanje organskih i materijalnih uvjeta, izvora i karakteristika. Dakle, ističe se važnost fizičkog i organskog u proučavanju ljudi i biosfera. Upravo je vezama socijalnog i fizičkog posvećeno sedmo, posljednje

poglavlje *Social Facts and Brute Facts: Con- founding the Social and the Physical* koje započinje konstatacijom da fizički i organski okoliš egzistira izvan našeg jezika i osjetila – drugim riječima, okoliš ima „tvrd“ i nemilosrdan realitet, neovisan o nama. Međutim, značenja okoliša, ono što mi o njemu mislimo i osjećamo, ovisi o jeziku i kulturi. Dakle, okoliš istodobno egzistira izvan i unutar ljudskih akcija i značenja. Terminom *simbolički realizam* Gunter i Kroll-Smith pokušavaju dati smisao toj dualnoj naravi prirode. Fizičko-organski svijet sa svojim ciklusima, katastrofama i mutacijama realno egzistira bez obzira znamo li mi to ili ne. Međutim, okoliš ima i simbolički kapacitet – način na koji mi djelujemo i naše znanje o njemu ovisi o našim partikularnim socijalnim i kulturnim praksama. Posljednje poglavlje razmatra lokalne okolišne kontroverze s pozicije simboličkog realizma, koji nije teorija *per se* već orijentacija prema socijalnom i materijalnom svijetu, koju autori ilustriraju nizom primjera (npr. iskorištavanje nafte u Louisiani i Kaliforniji), čime sugeriraju i skiciraju niz novih istraživačkih pitanja.

Mada je knjiga *Volatile Places: A Sociology of Communities and Environment* zamišljena kao priručnik za studente okolišne sociologije, riječ je o zanimljivoj i provokativnoj studiji, poticajnoj ne samo studentima već i istraživačima te svima onima koji su zainteresirani za okolišnu problematiku, jer pruža kvalitetne orijentire i analizira konkretne slučajeve. Time predstavlja originalni pristup propitivanju kompleksnih veza između zajednice i okoliša koje se često dramatično ogledaju u brojnim okolišnim kontroverzama.

Marija Geiger